

Ebul Cezmi Hıfzî'nin Pırlanta Kitap -Kızlar İçin İlk Kıraat- Adlı Eserinin Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi¹

Ümmü Gülsüm ALTINERİ BOZLAK² , Hasan KAVRUK³

Makale Bilgisi	Özet
Makale Türü : Araştırma Makalesi	<p>Bu çalışmanın temel amacı Ebul Cezmi Hıfzî tarafından 1328/1912-13 yıllarında yayımlanan Pırlanta Kitap- Kızlar İçin İlk Kıraat- adlı eseri biçim ve içerik açısından incelemektir. Çalışma, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma materyalini Ebul Cezmi Hıfzî tarafından 1328/1912-13 yıllarında yayımlanan, Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat kitabı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen eserin kapak kısmında genel bilgilere yer verildiği, iç kapakta birinci sınıf kız çocuklarının ilgisini çekecek bir görsel yer aldığı tespit edilmiştir. İlgili eserin görsel açıdan zengin olduğu, metin içeriğinin yansıtıcı özel görsellere yer verildiği, kimi metinlerde ise metnin amacına yönelik fotoğraflara yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen eserde yirmi sekiz hikâye edici, on iki bilgi verici, iki şiir olmak üzere kırk iki metin kullanıldığı; metinlerde doğa ve evren, erdemler, çocuk dünyası, birey ve toplum, kişisel gelişim, millî kültürümüz, zaman ve mekân, vatandaşlık, millî mücadele ve Atatürk, okuma kültürü, iletişim, sağlık ve spor temalarının işlendiği bulgulanmıştır. Kıraat kitabında sesli, tahmin ederek, görsel okuma ve metinler arası ilişkilendirme okuma yöntemlerine yer verildiği, öğrencilerin kıraat becerisinin yanı sıra konuşma ve yazma becerilerine yönelik etkinliklere de yer verildiği tespit edilmiştir. Genel itibarıyla ilgili eserde çocukların alfabe öğrendikten sonra, manasını kolayca anlayabilecekleri metinlerle okumaya alışmasını sağlamak, bu arada okuma sevgisini geliştirmek, çocuklara gerekli olan bilgilerle birlikte onları ahlaken güzel birey olmalarını sağlayacak fikirler verilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir.</p>
Geliş : 19 Nisan 2023	
Kabul : 8 Haziran 2023	
Yayın : 30 Haziran 2023	
Anahtar Kelimeler : Kıraat kitabı, okuma, metin türü, tema, Pırlanta kitap - Kızlar için ilk kıraat.	

Diamond Book of Abul Cezmi Hıfzî -The First Recitation for Girls- Examining His Work in Terms of Form and Content

Article Information	Abstract
Article Type : Research Article	<p>The main purpose of this study is to examine the work called Diamond Book - The First Recitation for Girls - published by Ebul Cezmi Hıfzî in 1328/1912-13 in terms of form and content. The study was carried out with the document analysis method, one of the qualitative research techniques. The study material of the research consists of the Diamond Book - The First Recitation for Girls, published by Ebul Cezmi Hıfzî in 1328/1912-13. The data obtained within the scope of the research were analyzed using descriptive analysis. As a result of the research, it has been determined that general information is included on the cover part of the work examined, and there is a visual on the inside cover that will attract the attention of first grade girls. It has been determined that the relevant work is rich in terms of visuals, that the text content is reflective of special images, and some texts include photographs for the purpose of the text. In addition, forty-two texts, twenty-eight narrative, twelve informative, and two poems, were used in the analyzed work; It has been found that the themes of nature and universe, virtues, children's world, individual and society, personal development, our national culture, time and space, citizenship, national struggle and Atatürk, reading culture, communication, health and sports are discussed in the texts. It has been determined that the</p>
Received : 19 April 2023	
Accepted : 8 June 2023	
Published : 30 June 2023	
Keywords : Book of recitation, reading, text type, theme, Diamond book - First recitation for girls.	

¹ Bu makale Prof. Dr. Hasan KAVRUK danışmanlığında hazırlanan “Okuma eğitimi açısından Türkçe kıraat kitaplarının incelenmesi” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² İçişleri Bakanlığı, gulsumaltinerbozлак@gmail.com

³ İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, hasan.kavruk@inonu.edu.tr

Kaynakça Gösterimi: Altiner-Bozлак, Ü. G. ve Kavruk, H. (2023). Ebul Cezmi Hıfzî'nin Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat - adlı eserinin biçim ve içerik açısından incelenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi* 8(1) 17-30. DOI: <http://ihead.aksaray.edu.tr/tr/pub/ihead/article/1285823>

Citation Information: Altiner-Bozлак, Ü. G. & Kavruk, H. (2023). Ebul Cezmi Hıfzî'nin Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat - adlı eserinin biçim ve içerik açısından incelenmesi. *Ihlara Journal of Educational Research* 8(1) 17-30. DOI: <http://ihead.aksaray.edu.tr/tr/pub/ihead/article/1285823>

reading book includes the methods of reading aloud, guessing, visual reading and associating between texts, and activities for speaking and writing skills as well as reading skills of the students. In general, it has been determined that, after learning the alphabet, the children get used to reading with texts that they can easily understand, in the meantime, it is tried to develop the love of reading, and to give the children the necessary information and ideas that will enable them to become morally beautiful individuals.

Giriş

Okuma eylemi çok basit bir süreçmiş gibi görünmesine rağmen aslında birçok organın iş birliği ve belli bir uyum içerisinde meydana getirdiği karmaşık ve sistematik bir süreçtir (Kaya, 2020: 27). Okuma becerisi, bireyin zihinsel gelişimine paralel olarak diğer becerilerle yakın bir ilişki içinde gelişen ve dış etki olmaksızın kendi başına kazanılmayan bir beceridir. Bunun içindir ki bu beceriyi edinmek üzere bu beceriyle ilgili yeterli bilgiye sahip kişilerden ve gerekli bilgileri ihtiva eden çeşitli kaynaklardan yardım alınır. Bu kaynakların başında ise ders kitapları gelmektedir. Ertok-Atmaca'ya (2006) göre ders kitapları eğitim- öğretim sürecinin nasıl işleyeceği, neler öğretileceği konusunda öğretmenlere yol gösterici bir kaynaktır. Ayrıca ders kitaplarının eğitim- öğretim sürecinin vazgeçilmez en önemli kaynaklarından biri olduğunu söylemek mümkündür (Kayman ve Kaya, 2021). Bu nedenle ders kitaplarının içeriği, teknik ve fiziksel özellikleri oldukça önemlidir. Bu bakımdan okuma becerisinin de kazanılmasında önemli etkiye sahip unsurlardan biri de okuma / kıraat kitaplarıdır.

Kıraat kitapları aracılığıyla birey, okuma becerisini doğru ve belli bir sistem içinde geliştirebilir. Öğretmen kıraat kitapları aracılığıyla bilgi aktarımını ve öğrenimi daha düzenli ve başarılı yapabilir. Bütün bu becerilerin edinilmesinde temel amaç ise bireyin ana dilini istenilen düzeyde öğrenmesini sağlamaktır. Dil becerilerini istedik ölçüde edinmelerine yardımcı olmaktır.

Can ve Koç'a (2022:85) göre ana dili öğretimi, bireylerin düşünce ve duygu gelişimini istedik ölçüde geliştirmek açısından ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim ana dili öğretiminin doğru ve etkili bir şekilde öğretimi bireyin dilsel, sosyal ve duyuşsal açıdan gelişimine katkı sağladığı gibi toplumsal açıdan da ilerlemesine katkı sunar. Bireyin sosyalleşmesinde de önemli bir görevi yerine getirir. Bireyin ailede başlayan ana dili edinimi ve eğitimi okullarda devam eder ve geliştirilir. Bu açıdan orada verilen eğitim, başta ana dil olmak üzere kişinin düşünce ve duygu evreninin gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, bireyin ana dilini ve temel dil becerilerinin hatasız, yerinde, doğru ve kendi sistemine uygun şekilde kullanmasını sağlaması açısından oldukça önemlidir.

İlk okuma ve yazma öğretiminin geçmişi yazının icadına dayandırılabilir. Bu, insanlık tarihinde yaklaşık dört bin yıllık bir zamanı kapsamaktadır. Alfabenin keşfiyle ortaya çıkan sistemli bir ilk okuma yazma öğretimi sürekli kendini güncelleyerek gelişimini sağlamaktadır. Devirler boyunca eğitimcilerin, "Gelecek kuşağa, nasıl daha sağlıklı ve daha iyi okuma yazma öğretirim?" sorusuna aradıkları yanıtlar, ilk okuma ve yazma öğretiminde birtakım yöntem ve tekniklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Şahbaz, 2005:2-3). Ülkemizde bireye dört temel becerinin kazandırılması sadece Cumhuriyet Dönemi'nde konu edilen bir mesele değildir. Osmanlı Dönemi'nde de doğrudan veya dolaylı olarak bu eğitim verilmeye çalışılmış ve bireyin, temel dil becerilerini öğrenmesi, buradan hareketle ana dili öğretimini başarıyla gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Zorbaz ve Özçakmak'a (2015) göre Osmanlı devrinde Osmanlı Türkçesinin ya da Türkçe öğretiminin belli bir sistemle gerçekleştirilmesi, ilköğretimin zorunlu hâle getirildiği 1869 yılından başlamıştır denilebilir. Bu dönemde iptidailerde okutulan derslere bakıldığında bugünkü Türkçe dersinin elifba, sarf-ı Osmanî, imla, kıraat ve hüsn-i hat şeklinde işlendiği söylenebilir. Bu bakımdan Osmanlı iptidailerindeki Türkçe öğretimi çalışmaları öncelikle bu dersler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra Şahbaz'a (2005:355) göre Türkçe öğretimi bakımından, öğretim tarihi en eskilere giden dil becerisi kıraattir. Tarihte, ilk kez ne zaman ve kim tarafından (Hz. Ali tarafından düzenlendiği iddia edilse de bu bilgi kesin değildir.) düzenlendiği bilinmeyen Elifba Cüzü ile kıraat becerisi, kazandırılmaya çalışılır. Bu yönüyle Türkçe öğretimi tarihinde kıraat becerisi ulaşılmaya beklenen öncelikli hedefdir. Bundan dolayı kıraat kitaplarının biçim ve içerik olarak eğitim- öğretim ilkelerine göre düzenlenmesi bu becerisinin beklenen düzeyde kazanılmasında ve yerleşmesinde ayrı bir öneme sahiptir.

İlgili alan yazın incelendiğinde 1928 yılında birinci sınıf öğrencilerine okutulan kıraat kitaplarıyla 2016- 2017 eğitim- öğretim yıllarında ilkokul birinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin tema ve tür bakımından karşılaştırıldığı (Koç, 2008), Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe kıraat kitabının değerler bakımından incelendiği (Tanrıkulu, 2015), M. Fuad Köprülü'nün Millî Kıraat Türkçe- Edebiyat ders kitabının Türkçe, Türk dili ve edebiyat öğretimi açısından incelendiği (Bulut, 2012), Yeni Millî Kıraat kitabının incelendiği (Gökçe, 2012), 1922 yılında okutulan birinci sınıf Millî Kız Kıraati ve 2011 yılında okutulmakta olan birinci sınıf Türkçe ders kitaplarının metin ve görsellerin işlevi açısından karşılaştırıldığı (Tutsak ve Batur, 2011), Tanzimat'tan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar (1839-1928) Türkiye'de ilk okuma ve yazma eğitiminin incelendiği (Şahbaz, 2005) birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak Osmanlı Dönemi'nden kıraat becerisine verilen önem, kıraat becerisi eğitiminin ne düzeyde verildiği, kıraat becerisi konularının neleri ihtiva ettiği gibi sorulara cevap verebilecek herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. O dönemde hazırlanan kıraat kitaplarını inceleyerek o dönemde kıraat becerisinin hangi düzeyde olduğuyla ilgili soruların cevabını bulmak mümkündür. Bu amaç doğrultusunda Ebul Cezmi Hıfzı tarafından 1328/1912-13 yıllarında yayımlanan, Pırlanta Kitap- Kızlar İçin İlk Kıraat kitabı, bugünkü alfabeyle çevrilerek Türkçe

öğretimi açısından çeşitli yönlerden inceleyebilir ve günümüz okuma eğitime katkı sağlayacak özelliklerini belirleyebilir. Araştırmada, okuma sevgisi ve alışkanlığına ilişkin bireylerin yaşadıkları sorunlara çözüm aramak amacıyla geçmişte yapılanları tespit ederek günümüzde bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlamak istenmiştir. Bu çalışmanın bu yönüyle alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın problem cümlesini, “*Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat*” adlı Türkçe kıraat kitabının Türkçe eğitimi açısından hangi özellikleri barındırmaktadır ve günümüz okuma eğitime katkı sağlayacak hangi özellikleri taşımaktadır?” sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problem cümlesinden hareketle şu alt problemlere cevap aranmıştır:

Kıraat kitaplarının;

1. Künyesi nedir?
2. Metin listesi nasıldır?
3. Kimler için hazırlanmıştır?
4. Biçimsel özellikleri nelerdir?
5. Görsel özellikleri nasıldır?
6. Ele alınan okuma yöntemleri ve yaklaşımları nelerdir?
7. Metin türleri nelerdir?
8. Metinleri ne tür temalar içermektedir?
9. Söz varlığını geliştirme açısından sahip olduğu özellikleri nelerdir?
10. Okuma metinlerinde geliştirilmek istenen dil becerileri ve buna bağlı etkinlikler nelerdir?
11. Metin soruları nasıldır?
12. Okuma eğitimi açısından tespit edilen diğer bulguları nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2021) göre dokümanlar, nitel araştırmalarda etkin biçimde kullanılması gereken mühim bilgi kaynaklarıdır. Bu tür incelemelerde, araştırmacı, ihtiyacı olan bilgiyi, gözlem veya görüşme yapmaksızın elde edebilir. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin tümünü içerir. Bu tür araştırmalar, anlamın ortaya çıkması, belirsizliklerin ortadan kalkması için araştırmacının ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşmeye gerek kalmadan elde edebilmesine yardımcı olur (Merriam, 2015: 155).

Çalışma Materyali

Bu çalışmanın materyalini, Ebul Cezmi Hıfzî tarafından 1328/1912-13 yıllarında yayımlanan, *Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat* kitabı oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması ve çözümlenmesi:

Eser incelenirken öncelikle önce eserin günümüz Türkçesine çevirisi yapılmış daha sonra eser, amaç ve alt amaçlar doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla eser, birinci araştırmacı tarafından baştan sona okunarak günümüz Türkçesine çevirisi yapılmış, sonrasında ise ikinci araştırmacı tarafından da okuma gerçekleştirilmiştir. İki araştırmacının da yaptıkları çeviriler karşılaştırılmış, tespit edilen hatalar düzeltilmiş, metnin günümüz Türkçesindeki çevirisi konusunda görüş birliğine varıldıktan sonra amaç ve alt amaçlar doğrultusunda eser incelenmiş, veriler bulgulanmıştır. Eserin günümüz alfabesine çevrilmesi sırasında Arapça ve Farsça sözcüklere müdahale edilmemiş, sadece günümüzde kullanılan alfabeyle çevirisi yapılmış, Türkçe kelimelerin ise günümüzdeki kullanımı esas alınmıştır. Bu araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımında; öncelikle veri analizi için bir kavramsal çerçeve oluşturulur ve oluşturulan bu tematik çerçeve doğrultusunda veriler tanımlanır, açıklanır, düzenlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu bağlamda ilgili eser incelendikten sonra belirtilen amaç ve alt amaçlara göre incelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen veriler bulgular kısmında tablolar ve çeşitli görseller kullanılarak açıklanmıştır. Çeşitli örneklere yer verilerek veriler desteklenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Ebul Cezmi Hıfzî. (1328/1912-13). *Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat* kitabını Türkçe kıraat kitabının Türkçe eğitimi açısından hangi özellikleri barındırdığını ve biçim ve içerik açısından hangi özellikleri taşıdığını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

Künyesi

Ebul Cezmi Hıfzi. (1328/1912-13). Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat. Arnin Asaduryan ve mahdumları matbaasında İstanbul'da tabı olunmuştur. Kitabın kapağında; kızlara okuma alışkanlığı kazandırmak ve ahlaken de olgunlaşmalarını sağlamak üzere kaleme alındığı belirtilmiştir.

Metin Listesi

Çalışma kapsamında incelenen kitapta 41 metin yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen metinlerin isimleri şu şekildedir:

1. Mektebe İlk Gidiş, 2. Anneme Hediye, 3. Anne Baba Sevgisi, 4. Vicdan, 5. Üç Öksüz, 6. Hürriyet, 7. Doğruluk, 8. Halıcılık, 9. Mektepte Kardeşlik, 10. Öksüz Çocuk, 11. Zeynep'in Ördekleri, 12. Çoban, 13. Sürüden Ayrılan Koyunu Kurt Yer, 14. Tik Tak Tik Tak, 15. Memnune, 16. Gül, 17. Refika'nın Dünyası, 18. Hanım Nine, 19. Yamanmış Yırtık, 20. Kurtlanmış Elma, 21. Küçük Leman, 22. Makbule, 23. Mükâfat, 24. Bebeğin Dersi, 25. Vatan, 26. Dikkat, 27. İyiliğe Karşı Kötülük, 28. Yaz, 29. Sonbahar, 30. İlbahar, 31. Anneciğim Sen, 32. Anne, 33. Kızlarda Çalışkanlık, 34. Fakir Kadın, 35. Kış, 36. Annenin Kızına Nasihati, 37. Bir Kızın Kendine Öğüdü, 38. Aile, 39. Hanım Kızlara Nasihat, 40. Güzel Kuzum, 41. Vatan Şarkısı.

Kimler İçin Hazırlandığı

Mekteb-i ibtidaiyenin birinci sınıflarında okuyan kız çocukları için özel olarak hazırlanmıştır.

Biçimsel Özellikleri

Kapağında künyesiyle ilgili gerekli bilgiler bulunmaktadır. İç kapakta birinci sınıf kız çocuklarının ilgisini çekecek bir görsel vardır. İç kapaktaki görsel:

Resim 1. Pırlanta Kitap – Kızlar İçin İlk Kıraat, “Sevgili Hemşireler metni görseli”, s.2.

Kitabın kapağında “Sevgili Hemşireler” hitabıyla kıraat kitabının içeriği şöyle tarif edilmiştir: “Küçük kızlara özel olarak hazırlanmıştır. Ev idaresi konusunda ön bilgiler içerir, ahlaklı, terbiyeli, kültürel açıdan medeni bireyler olmalarına katkı sağlayacak bilgiler hikâyeler içerisinde verilmiştir. Aile muhabbetinin işlendiği, gayet açık ve sade bir dille anlatılan metinler seçilmiş, aynı zamanda talim (etkinlik) yapılabilecek metinler bulunan bir kitaptır.” Kitabın metin listesi, son sayfasında yer almaktadır.

Görsel Özellikleri

Pırlanta Kitap - Kızlar İçin İlk Kıraat – adlı Türkçe kıraat kitabın görsel açıdan incelendiğinde kendi dönemi içinde değerlendirildiğinde o dönemin koşullarına göre görsel açıdan zengin olduğunu söylemek mümkündür. Görseller metnin içeriğine özel olarak hazırlanmış resimlerdir. Tarihi şahsiyetleri tanıtmak için ise fotoğraflar kullanılmıştır. Metnin konusuyla ilgili, kız çocukları ile annelerinin yer aldığı görseller oldukça fazladır.

Çocuğun metne ilgisini çeken, metnin konusunu ve duygusunu daha kolay anlamasını sağlayan çizimler, sayfalarda uygun ölçülerde yerleştirilmiştir. Kızların annelerine, annelerin kızlarına/çocuklarına sevgileri birçok metnin konusunu oluşturmuştur. Bunlardan dolayı bu kitabın kızlara mahsus hazırlandığı rahatlıkla anlaşılabilir. Okuma sevgisi ve alışkanlığını sağlamak için kitapların tasarımına ne kadar çok emek sarf edildiğini söylemek mümkündür. Çocukların metne ilgisi çekilmiş, çocuklarda okuma isteği arttırılmıştır.

Örnek:

“Anneciğim Sen” adlı metnin görselinde anne ve kızın birbirlerine sevgileri ve kız çocuğunun mutluluğu yansıtılmıştır.

Resim 2. Pırlanta Kitap – Kızlar İçin İlk Kıraat - “Anneciğim Sen” s. 6.

Belirtilen Okuma Yöntemleri ve Yaklaşımları

Kıraat kitabında sesli, tahmin ederek, görsel okuma ve metinler arası ilişkiye oldukça fazla önem verilmiştir. Dolayısıyla etkileşimsel okuma yaklaşımı bulunur.

Görsel ve altında yer alan kısa bir bilgiyle görsel okuma yapması, bununla beraber çocuğun düşünmesi, hayal etmesi hikâye anlatması istenmiştir. Buna dair örnekler dil becerilerinin geliştirilmesi bahsinde yer verilmiştir.

Tahmin ederek okuma yöntemine üç parça hâlinde yazılan “Bir Kızın Cüzdanından” adlı metin verilebilir. Kitapta, metinler arası ilişkiye de çok önem verilmiştir. Konu açısından birbiriyle ilgili metinler birbirini takip etmiştir. Kitap, çocuğa hikâye serisi okuyormuş hissi uyandırmıştır. Örnek metinler:

Anne ile çocukları arasındaki sevgi ve muhabbeti anlatan ve birbirini takip eden metinler: Mektebe İlk Gidiş, Anneciğim Sen, Anne, Anneme Hediye, Vicdan, Anne Baba Sevgisi... Vatan ve Vatan Şarkısı adlı iki metinde de vatan sevgisi işlenmiştir. Sürüden Ayrılan Koyunu Kurt Yer ile Çoban adlı metinlerin ikisinde de koyunlardan bahsedilmiştir. Sürüden Ayrılan Koyunu Kurt Yer ile Söz Dinlemeyen Piliçler adlı metinlerde annesini dinlemeyen yavru hayvanların başına gelen felaketler anlatılmış sonra da Memnune adlı metinde annesini dinlemeyen bir çocuğun dereye boğulmaktan son anda kurtarılması anlatılır. Dolayısıyla bu metin de diğer iki metinle ilgilidir. Buna benzer örnekler oldukça fazladır.

Kitapta bazen de birkaç metin sonra benzer konuyu anlatan metnin tekrar okutulması istenmiştir. Örnek olarak “Doğruluk” adlı metni okuduktan sonra daha önceki derslerde işlenen “Vicdan” isimli metnin tekrar okutulması istenmiştir. Çünkü her iki metin de konu itibarıyla birbiriyle ilişkilidir.

Doğruluk adlı metinde: Bir yolcu yolda giderken ağlayan bir çocuk görür. Çocuk on para kaybettiğini söyler. Sadece bunun için mi ağlıyorsun der ve ona on para verir. Biraz ilerler. Çocuk peşinden koşar. Amca ben paramı buldum deyip onun parasını geri verir.

Vicdan adlı metinde ise küçük bir kızın annesi hasta olduğu için onun okul gezisine gitmektense kalıp kendisine yardımcı olmasını ister. O ise annesini dinlemez, okul gezisine gider. Gezide evde kalıp annesine yardım etmediği için çok pişman olur. Geziyi bırakıp eve döner ve ağlayarak annesinden af diler.

Yazar metnin sonunda çocuklara: “... Bir iş yapmadan evvel daima vicdanınıza danışın. Vicdanınıza danışmadan bir fenalık yaparsanız da ondan sonra vicdanınızı dinleyin. Pişman olmak yapılan fenalıktan doğan kederleri dağıtır.” der.

(Yazarın sözleri) “Çocuk doğruluk ve sadakat vazifesini ifa etmiş, çocuğa bu hareketi vicdanını mukayese etmeyi, mektepte hocası öğretmiştir. Vicdan içimizden gelen bir sestir. Hangi işleri yapmalıyız, hangi işleri yapmamalıyız bize söyler. Gözümüz kulağımız olduğu gibi vicdanımız da vardır. İyiliği kötülüğü ayırt etmeye yarar.”

Metinler, çocukları iyiliğe ve doğruluğa alıştırmak için hazırlanmıştır.

Metin Türleri

Araştırma kapsamında incelenen kıraat kitabında tespit edilen metin türleri Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1. Pırlanta Kitap'ta metinlerin metin türleri bakımından tasnifi ve metin türlerinin kullanım sıklığı.

	Metin Türü	Metin Adı
1	Hikâye	Mektebe İlk Gidiş
2	Hikâye	Anneme Hediye
3	Hikâye	Anne Baba Sevgisi
4	Hikâye	Vicdan
5	Hikâye	Üç Öksüz
6	Hikâye	Hürriyet
7	Hikâye	Doğruluk
8	Hikâye	Halicilik
9	Hikâye	Mektepte Kardeşlik
10	Hikâye	Öksüz Çocuk
11	Hikâye	Zeynep'in Ördekleri
12	Hikâye	Çoban
13	Hikâye	Sürüden Ayrılan Koyunu Kurt Yer
14	Hikâye	Tik Tak Tik Tak
15	Hikâye	Memnune
16	Hikâye	Gül
17	Hikâye	Refika'nın Dünyası
18	Hikâye	Hanım Nine
19	Hikâye	Yamanmış Yırtık
20	Hikâye	Kurtlanmış Elma
21	Hikâye	Küçük Leman
22	Hikâye	Makbule
23	Hikâye	Mükâfat
24	Hikâye	Bebeğin Dersi
25	Hikâye	Vatan
26	Hikâye	Dikkat
27	Fabl	İyiliğe Karşı Kötülük
28	Deneme	Yaz
29	Deneme	Sonbahar
30	Sohbet	İlkbahar
31	Sohbet	Anneciğim Sen
32	Sohbet	Anne
33	Sohbet	Kızlarda Çalışkanlık
34	Sohbet	Fakir Kadın
35	Sohbet	Kış
36	Sohbet	Annenin Kızına Nasihati
37	Sohbet	Bir Kızın Kendine Öğüdü
38	Sohbet	Aile
39	Sohbet	Hanım Kızlara Nasihat
40	Şiir	Güzel Kuzum
41	Şiir	Vatan Şarkısı

Tablo 1 incelendiğinde kıraat kitabında toplam 41 metne yer verildiği görülmektedir. Bunlardan 26'sı hikâye edici metin türlerinden hikâye, bilgi verici metin türlerinde ise 2'si deneme, 10'u sohbet olmak üzere 12 metin, şiir türünde ise 2 metne yer verilmiştir.

Bilgi verilen konular, çocuğun seviyesine uygun, sade bir dille sohbet havasında anlatılmıştır. Yazar metni okuyan çocukları önemsemiş, muhatap almış ve metinlere onlara hitap ederek başlamıştır.

Metin Temaları

İncelenen kıraat kitabında tespit edilen metinlerin hangi tema kapsamına girdiğine dair bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Pırlanta Kitap'taki tema ve metinler.

Tema	Metin Adı	Tema
Doğa ve Evren	İlkbahar	Manzaralar, Bitkiler
	Zeynep'in Ördekleri	Hayvanlar
	Çoban	Bitkiler- Hayvanlar
	Sürüden Ayrılan Koyunu Kurt Yer	Hayvanlar
	Yaz	Bitkiler-Hayvanlar
	Tik Tak Tik Tak	Mevsimler
	Gül	Canlılar
	Kurtlanmış Elma	Bitkiler
	Sonbahar	Canlılar-Bitkiler
	Güzel Kuzum	Doğa olayları-Mevsim
Kış	Mevsimler	
Erdemler	Halıcılık	Kardeşlik – sevgi
	Mektepte Kardeşlik	İyilik
	Öksüz Çocuk	Merhamet
	Mektebe Niçin Gidiyorsunuz	Nezakət-doğruluk
	Refika'nın Dünyası	Sorumluluk
	Hanım Nine	Sevgi, vefa
	Fakir Kadın	İyilikseverlik- merhamet
	İyiliğe Karşı Kötülük	Nezakət-yardımsaverlik
	Bir Kızın Kendine Nasihatı	Merhamet-Vefa-Vicdan
	Dikkat	Sorumluluk
Çocuk Dünyası	Mektepte Kardeşlik	Okul
	Tahta Başında	Okul
	Mektebe Niçin Gidiyorsunuz	Okul
	Yamanmış Yırtık	Okul
	Mükâfat	Okul
	Bebeğin Dersi	Hayal- Oyun
Birey ve Toplum	Halıcılık	Meslekler
	Makbule	Meslekler-Kardeşlik-Selamlaşma
	Akraba-kardeşlik	Selamlaşma, Dayanışma
Kişisel Gelişim	Tik Tak Tik Tak	Sorumluluk
	Makbule	Başarı-Öğrenmeyi öğrenme-Motivasyon-Girişimcilik
	Mükâfat	Çalışkanlık
	Refika'nın Dünyası	Sorumluluk
	Dikkat	Aile İletişimi-sorumluluk
	Tik Tak Tik Tak	Sorumluluk
Milli Kültürümüz	Vatan	İnsan İlişkileri
	Aile	Aile
	Hanım Kızlara Nasihat	Aile
Zaman ve Mekân	Memnune	Köy
Vatandaşlık	Bir Kızın Kendine Öğüdü	Sorumluluk
Millî Mücadele ve Atatürk	Vatan	Asker-Vatan Sevgisi
	Vatan Şarkısı	Asker-Vatan Sevgisi
Okuma Kültürü	Tik Tak Tik Tak	Okuma Alışkanlığı- Okuma Sevgisi
İletişim	Memnune	Aile İletişimi
	Gül	Aile İletişimi
	Yamanmış Yırtık	Aile iletişimi-İnsan ilişkileri
	Makbule	İnsan İlişkileri
	Mükâfat	Aile İletişimi
	Dikkat	Aile İletişimi
	Aile	Aile İletişimi
	Hanım Kızlara Nasihat	Aile İletişimi

Tablo 2 (Devamı). Pırlanta Kitap'taki tema ve metinler.

Tema	Metin Adı	Tema
Sağlık ve Spor		Temizlik
		Temizlik
		Temizlik
		Temizlik
		Temizlik
		Sportmenlik
Duygular	Kurtlanmış Elma	Cesaret
	Memnune	Kaygı-Korku
	Gül	Sevgi-Mutluluk-Beğenme
	Hanım Nine	Sevgi – Saygı
	Küçük Leman	Mutluluk- korku
	Makbule	Mutluluk-sevgi
	Güzel Kuzum	Sevgi
	Aile	Sevgi
	Hanım Kızlara Nasihat	Sevgi

Tablo 2 incelendiğinde incelenen kıraat kitabında yer alan temaların doğa ve evren, erdemler, çocuk dünyası, birey ve toplum, kişisel gelişim, millî kültür, zaman ve mekân, vatandaşlık, millî mücadele ve Atatürk, okuma kültürü, iletişim, sağlık ve spor, duygular temalarına yer verildiği görülmektedir.

Çocuğun yaşadığı çevrenin özelliklerinin farkında olmasını, iletişime açık, kendini geliştiren, millî kültür ve bilinci olan, okumayı, öğrenmeyi seven, duygusal özellikler kazanmasını, iyiliği, doğruluğu karakteri hâline getirmesini sağlayan, metinler hazırlanmıştır.

Söz Varlığını Geliştirme Açısından Sahip Olduğu Özellikleri

Kıraat kitabında söz varlığını geliştirmeye yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Ancak metinler aracılığıyla öğrencilerin yeni kelimeler öğrenmesine olanak sağlanarak kelime hazinelerinin zenginleşmesine katkıda bulunmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Okuma Metinleriyle Geliştirilmek İstenen Dil Becerileri ve Etkinlikleri

Kıraat kitabında bazı görsellerin altında çocukların görseli yorumlaması, görsele dayalı hikâye anlatması ya da yazması istenmiştir. Konuşma ve yazma becerileri geliştirilmiştir. Örnek:

Resim 3. Pırlanta Kitap'ta “Sinek Yiyen Çocuk” görseli.

Bu resmin altında “Anne! Çabuk koş! Çocuk sinek kâğıdındaki sinekleri yiyor.”

(Bu resme bakarak hikâyeyi anlatınız)

Ayrıca sayfanın altındaki resimde, bir kedi elindeki sopayla bir balonun içindeki kurbağayı ya da halkanın içindeki kurbağayı çeviriyor. Bu alt görsel de üstteki resimle ilişkilidir. Kardeşini korumak için kurbağa çemberi çeviren kedinin çubuğundaki ipi tutmuştur. Koruma, merhamet duyguları verilmiştir.

“Rabia'nın İşleri” adlı metnin görseli hakkında sorular sorulmuştur. Görselin yorumlanması istenmiş böylece konuşma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Rabia'nın İşleri Adlı Metin

Metnin özeti: Rabia sabahleyin gözlerini açar açmaz annesine yardım etmeye başlar. Kardeşlerine anne gibi sahip çıkar. Çok nezaketli bir kızdır. Kardeşleriyle tavukların yumurtalarını toplar. İneklerin sütünü sağlar. İnek Rabia'ya sevgiyle bakar. Öküz Rabia'ya muhabbet ile bakar. Rabia tüm hayvanları çok sever. Rabia çiçekleri de sevgiyle sular.

Kızcağızın temiz, saf bir kalbi vardır. Temiz bir vicdan, sahibini mesut eder.

Resim 4. Pırlanta Kitap'ta "Rabia'nın İşleri" adlı metnin görseli

Sual:

- Rabia sabahleyin ne işler görür?
- Resme bakarak neler yapıyor?
- Rabia'nın başka işleri nelerdir? İkinci resme bakınız.

Görsele dair sorularla çocukların üst düzey düşünme becerileri çocukların seviyelerine uygun sorularla düşünmeye ve konuşmaya yönlendirildiği görülmüştür.

Bu kitapta okuma becerisinin yanı sıra yaratıcı yazma ve konuşma becerileri geliştirilmek istenmiştir.

Metin Soruları

Birinci sınıflara mahsus bir kıraat kitabı olmasına rağmen bazı sorular eleştirme, değerlendirme, yaratma gibi üst düzeydedir.

Çocuklar sınıf seviyesi itibarıyla çok küçük oldukları için genel güvenlik tedbirlerini sağlayacak konular hikâyeler içinde sezdirilmiş ve doğru davranışı suallerle çocuğun kendisinin cevaplaması sağlanmıştır.

Örnek: Üç Öksüz

Sual:

- Çiftçinin kaç evladı vardı?
- Öksüz ne demektir?
- Babaları sabahleyin nereye gidiyor?
- Evin içini düzenleyen kimdir?
- Birbirini seven kardeşler bahtiyar mıdır?
- Bu üç kardeş akşamları nereye gidiyorlardı?
- Niçin çocuklar babalarını beklediği halde mahzun halde döndüler?
- Annesiz kalan çocuklar neye layıktır?

- Soruların tamamı bilgi düzeyindedir. Çocuklar cevapları metinde bulabilir. Öksüz, yetim çocuklara karşı merhametli olmaları sağlanmak istenmiştir.

Örnek: Kızlarda Çalışkanlık (Küçük Hanım)

Sualler:

- Kız çocukları yalnız mektebe gidip gelmekle işlerini bitirmiş olurlar mı?
- Daha neler öğrenmelidirler?
- Zehra'ya Hoca Hanım ne nam (isim) takmıştır, niçin?

- Zehra neyi sever?
- Kimlerden hoşlanmaz?
- Mektep tatilinde ne yapar?
- Kızlar altın elmas severler mi?
- Kızların en büyük ziyneti nedir?

Okuma Eğitimi Açısından Tespit Edilen Diğer Bulguları

Hikâyeler genellikle ben diliyle anlatılmıştır. Yani anlatıcı birinci kişidir. Yazar hikâye edici metinlere başlamadan önce çocuklara hitap ederek konuyla ilgili ön bilgi vermiştir. Bazen de metinlerden sonra açıklamalarda bulunmuştur.

Kıraat kitabında mektep, okul, kitap ve öğretmenden bahsedilmesi metinlerin çocuğun yaşantısına dönük hazırlandığını göstermektedir. Birçok metinde bilgilerin kitaplardan öğrenildiği vurgulanmıştır. Öğretmenlerin fedakârlıklarından, mektepteki derslerden, öğrenme isteğinden bahsedilmiştir. Örnek metin: Mektebe İlk Gidiş, Vicdan, Mektepte Kardeşlik, Mektebe Niçin Gidiyorsunuz? Kızlarda Çalışkanlık, Yamanmış Yırtık (...)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Pırlanta Kitap- Kızlar İçin İlk Kıraat- adlı Türkçe kıraat kitabının Türkçe eğitimi açısından hangi özellikleri barındırdığı ve günümüz okuma eğitimine hangi yönlerden katkı sağladığını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Mekteb-i ibtidaiyenin birinci sınıflarında okuyan kızların okuma alışkanlığı kazanması ve ahlaken de olgunlaşmaları için hazırlanan bu kitapta kırk iki metne yer verilmiştir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sayı olarak bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre az olduğu tespit edilmiştir (Kolaç, 2009; Pilav ve Oğuz, 2013; Yıldız, Altun, Ceran, Dağ, Özgül, 2019). Ancak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na bakıldığında sekiz temada üçü okuma, biri dinleme metni olmak üzere otuz iki metne yer verilmiştir. Bunlara sekiz serbest metin eklenmesiyle toplamda 40 metin yer almıştır. Bu sonuç bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Güleç ve Demirtaş'ın (2012) Türkiye'de ana dili öğretiminde kullanılan ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabı ile Amerika'da ana dili öğretiminde kullanılan 8. sınıf İngilizce ders kitabı arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymayı amaçladıkları bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada Türkçe ders kitabındaki metin sayısını yirmi beş, Amerika'da kullanılan ders kitabındaki metin sayısını ise yetmiş yedi olarak saptamışlardır. Bu araştırmanın sonucu yapılan çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir. Karadağ ve Kurudayıoğlu (2010) çalışmasında Türkçe Öğretim Programı'nda (1-5) metinler hakkında şunları belirtmiştir: Birinci sınıf ders kitabında on altı metin vardır. Üst sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarında sekiz ünite yer almaktadır. Her üniteye dört olmak üzere toplam otuz iki metin bulunmaktadır.

Kitabın kapağında kitapla ilgili genel bilgilere yer verilmesinin yanı sıra iç kapakta birinci sınıf kız çocuklarının ilgisini çekecek bir görsel yer verildiği tespit edilmiştir. Pırlanta Kitap – Kızlar İçin İlk Kıraat – adlı Türkçe kıraat kitabının görsel açıdan zengin olduğu, metnin içeriğine özel görsellerin hazırlandığı, kimi yerlerde metne amacına yönelik fotoğraflara yer verildiği bulgulanmıştır. Metnin anlaşılmasını kolaylaştıran çizimlere yer verildiği, resimlerin sayfalara uygun ölçülerde yerleştirildiği tespit edilmiştir. Güncel çalışmalarda metinlerin anlaşılmasında, çocuğa estetik değer kazandırmada, resimlerin önemli bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır (Baş ve Yıldız, 2014; Çakır, 2013; Demirel, Kökçü ve Akbaba, 2018; İşcan ve Cımbız, 2018; Sever, 2013). Kıraat kitaplarında da bu hususa çok önem verilmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında hazırlanan Türkçe ders kitaplarında metinler görsel öğelerle desteklenmiştir. Son yıllardaki teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak Türkçe ders kitaplarında grafik, tablo vs. görsel öğelere de yer verilmiştir. Durukan (2011) yaptığı çalışmada ders kitaplarındaki metin- görsellerin birbiriyle uyumlu olduğunu tespit etmiştir. Kaya ve Kardaş (2019) yaptıkları çalışmada ders kitaplarındaki metin-resim uyumlarının büyük oranda uyumlu olduğunu tespit etmişlerdir. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018) yaptıkları araştırmalarında 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki resimlerin metinlerin içeriğine uygun olarak seçildiğini ifade etmişlerdir. İşcan ve Cımbız (2018) yaptığı çalışmada hikâye edici metin, bilgi verici metin ve şiir türlerine ait resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle yüksek düzeyde uyumlu olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmaların sonuçları yapılan çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermeyen çalışmalar olduğu da tespit edilmiştir. Türkçe ders kitaplarının resimleme özelliklerinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Baş ve Yıldız (2014) ilkokul Türkçe ders kitaplarını, resim-metin ilişkisi bağlamında sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda Türkçe ders kitabındaki resimleri yaratıcı düşünme, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardım olma açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkben (2019) yaptığı çalışmada ders kitabındaki görsel öğelerin büyük çoğunluğu sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygun olduğunu, ancak sayfa düzeni açısından bakıldığında uygun olmayan metin resimlerinin bulunduğunu da tespit etmiştir. Ayrıca ders kitabındaki metin resimlemelerinin büyük bir bölümünün öğrencilerin estetik duyarlılığını artırıcı, estetik duyarlılığını geliştirecek veya ortaya çıkaracak düzeyde olmadığını dile getirmiştir. Ercantürk (2015) yaptığı araştırma sonucunda yazılı metinler ile metin görselleri arasında istenilen düzeyde bir uyumun olmadığını belirlemiştir. Ediş (2000) yaptığı çalışma sonucunda metinlerin içerik açısından zengin, resimlerin ise nitelikten yoksun olduğunu dile

getirmiştir. Ayhan (2010) yaptığı araştırmada metinlerdeki resimlerin baskı kalitesinin çok düşük olduğu ve resimlemelerle fotoğrafların bir arada kullanıldığını tespit etmiştir. Baş ve İnan Yıldız (2014) yaptıkları çalışmada Türkçe ders kitabındaki resimler yaratıcı düşünen, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardımcı olma ile çocukların hayal gücünü geliştirme açısından yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Türkben'in (2019) araştırması sonucunda ders kitabındaki metin resimlemelerinin büyük bir bölümü öğrencilerin estetik duyarlılığını artırıcı, estetik duyarlılığını geliştirecek veya ortaya çıkaracak düzeyde olmadığı da görülmüştür. Özellikle de 8. sınıf Türkçe ders kitabında bu oranın oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kıraat kitaplarında görsellerin ve görsellerle ilgili etkinliklerin hazırlanmasına çok önem verilmiştir.

Kıraat kitabında sesli, tahmin ederek, görsel okuma ve metinler arası ilişkiye oldukça fazla önem verildiği tespit edilmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da sesli, sessiz, göz atarak, empati kurarak tahmin ederek okuma, görsel okuma gibi okuma çeşitlerine yer verilmesi gerektiği vurgulanması bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Kıraat kitabında hikâye edici metin türlerinden yirmi altı hikâye, bilgi verici metin türlerinde ise iki deneme, on sohbet, şiir türünde ise iki metne yer verilmiştir. Konuyla ilgili çalışmalar tarandığında; Kolaç'ın (2009) araştırma sonucunda ilköğretim 1. kademe Türkçe ders kitaplarında bilgi yüklemeyi amaçlayan metinlerin yer aldığı, bilgiyi beceriye dönüştürecek, öğrencilerin düşünme, yorumlama becerilerini geliştirecek, yaratıcılıklarını destekleyecek metinlere daha az rastlandığı ifade edilmiştir. Koç'un (2018) yaptığı araştırmaya göre, "Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı" nda altmış metin varken, Türkçe ders kitabında on sekiz metin vardır. Kıraat kitabında çocukların seviyesine uygun, hikâye edici metin türleri daha fazladır. Türkçe ders kitabında da kıraat kitaplarıyla aynı metin türleri vardır. Metin sayıları farklı da olsa aynı türler kullanılmıştır. Her iki kitaptaki şiirlerin çoğu, çocukların seviyesine uygun, ahenk unsurları açısından başarılıdır. Kolaç'ın (2003) yaptığı çalışmada da ilköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Metinlerin sanat değeri, öğrencileri okumaya özendirme, ünitelerle ilişkisi, uzunluk bakımından sınıf düzeyine uygunluğu, günlük hayatla ilişkisi, öğrencileri düşünmeye, araştırmaya, tartışmaya yöneltmesi, dünya edebiyatının seçkin örneklerine yer vermesi açısından kitapların kısmen olumlu özellik taşıdığı sonucuna varılmıştır. Türkçe kıraat kitapları bahsedilen yönlerden daha uyumludur. Yapılan birçok çalışmada metin türleri içerisinde öğrencilerin anlamada sorun yaşamadığı, başarılı oldukları metin türlerinin olaya dayalı -öyküleyici metinler- olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu metin türünü bilgilendirici metinlere göre daha iyi anladıkları dile getirilmiştir (Babayiğit ve Ökten, 2016; Diakidoy, Stylianou, Karefillidou ve Papageorgiou, 2005; Kaya ve Karadağ, 2019; Kaya ve Çiftçi, 2020; Kodan ve Bozdemir, 2016; Singer, Harkness ve Stewart, 1997; Yıldız ve Çeçen, 2013; Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski, 2010). Ayrıca Göçer (2010) masal, öykü, şiir, tekerleme, mâni, bilmece gibi edebî türlerin dil becerilerinin gelişiminde başvurulacak önemli kaynaklar olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmaların sonuçları yapılan çalışmanın sonuçlarıyla paralellik arz etmektedir. Kimi çalışmalarda tespit edilen araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Çeçen, Öz ve Kurnaz'ın (2016) yaptıkları çalışmada öğrencilerin ders kitabındaki metinlerin ders verici, bilgilendirici nitelikte dersler olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Payza (2015) yaptığı araştırmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci seviyesine uygun olmadığını, bilimsel ifadelerle yer verildiğini, bu tip ifadelerden öğrencilerin sıkıldığını, metinlerin dil ve anlatım yönünden istenilen düzeyde olmadığını dile getirmiştir. Araştırma sonucunda bilgiye dayalı ifadelerin öyküleyici metinler içerisinde verilmesi bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir.

Ayrıca araştırma kapsamında incelenen kitapta doğa ve evren, erdemler, çocuk dünyası, birey ve toplum, kişisel gelişim, milli kültürümüz, zaman ve mekân, vatandaşlık, milli mücadele ve Atatürk, okuma kültürü, iletişim, sağlık ve spor temalarına yer verilmiştir. Tanrıkulu (2015) Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi adlı araştırmasında; Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabı, Türk çocuklarına, temel değerleri olan saygı, sevgi, hoşgörü, sabır, yardımlaşma, merhamet, şefkat gibi değerleri vermeyi amaçlayan bir çalışmadır. Genel olarak kıraat kitaplarında değerler eğitimi vermek istenmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (1-8) uygulanması sürecinde her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Tüm sınıf düzeylerindeki kitaplarda sekiz tema ve her temada dört metin kullanılmıştır. Öğrenme öğretme sürecinde işlenmesi ve öğretim materyallerinde yer verilmesi öngörülen "temalar ve bu temalarla ilgili konu önerileri" bulunur. Bu temalardan; "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Millî Mücadele ve Atatürk" temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Güncel Türkçe Dersi Öğretim Programlarındaki temalarla Türkçe kıraat kitaplarında tespit edilen temaların büyük ölçüde benzerlik olduğu görülmüştür. Genel itibarıyla millî, kültürel ve tarihî yönleri yansıtan temalarla benzer bir anlayışın olduğunu söylemek mümkündür. Son yıllardaki güncel, teknolojik, ekonomik, sosyal gelişmelerden ötürü kimi temalarda farklılıklar olduğu görülmektedir.

Kıraat kitabında öğrencinin söz varlığını geliştirmeye yönelik herhangi bir metne yer verilmediği tespit edilmiştir. Alandaki çalışmalar incelendiğinde; güncel yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde öğrencilerin kelime hazinesini geliştirmek amacıyla ders kitaplarında çeşitli etkinliklere yer verildiği, verilen etkinliklerde öğrencinin kelime hazinesini geliştirici "görsellerden yararlanma, yeni öğrenilen kelimeleri cümlede kullanma, kelime defteri, tahmin etme, sözlük kullanma, anlam özelliklerinden yararlanma" vb. birçok etkinliğe yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında her sınıf seviyesine göre kelime hazinesinin arttığı, ders kitaplarında birçok kavram ve kelimeye yer verildiği tespit edilmiştir (İbe Akcan, 2014; Karadağ, 2005; Karagöl ve Tarakcı, 2019; Maden, 2020). Tespit edilen sonuçların bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmediği görülürken kimi çalışmaların da ilgili araştırma sonuçlarıyla kısmen örtüştüğü tespit edilmiştir. Karadağ ve Kurudayıoğlu (2010) Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında, kelime hazinesi açısından herhangi bir değerlendirme yapılmadığını ortaya koymuştur. Programda kelime hazinesinin

geliştirilmesi hedefi bulunmasına rağmen kitap yazarlarının bu durumu dikkate almaması kitaplar açısından büyük bir olumsuzluk olduğu belirtilmiştir.

Kıraat kitabında bazı görsellerden hareketle çocukların görseli yorumlaması, görselden hareketle konuşmaları ve yazı yazmaları istemiştir. Bu etkinliklerin konuşma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Birinci sınıflara yönelik hazırlanan kıraat kitabında metinlerle ilgili soruların öğrencilerin eleştirme, değerlendirme ve üretkenlik becerilerine yönelik olduğu tespit edilmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla öğrencilerin bilgiyi araştıran, keşfetmeye çalışan, yorumlayan ve zihninde yapılandıran bireyler olması ve bu becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çocukların okuduklarını anlaması, eleştirel olarak değerlendirmesi ve sorgulaması sağlanmıştır. Programdaki özellikler, öğrencilerin bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, sorunlarla baş edebilen, farklı çözüm yolları üretebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, topluma ve kültüre katkı sunan özelliklere sahip olması istenmektedir. Kıraat kitaplarındaki metin altı sorularla hedeflenen gayelerin, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki temel gayelerle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu yönüyle ilgili programın hedefleri araştırma sonucu elde edilen metin altı soruların gayeleriyle örtüşmektedir.

Kaynaklar

- Ayhan, Y. (2010). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabı resimlemelerinin biçim ve içerik açısından 11 yaş grubuna uygunluğu ve aynı yaş grubu öğrencilerin yaptığı resimlemelerle karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Babayiğit, Ö. ve Ökten, B. (2016). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerinin incelenmesi. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 1(1), 1-12.
- Baş, B. ve Yıldız, F. İ. (2014). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 139-151.
- Bulut, M. (2012). *M. Fuad Köprülü'nün "Milli Kıraat" adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Can, F. ve Koç, R. (2022). Türkçe öğretimi ders kitapları ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine araştırmalar. Yağmur Şahin, E. (Ed.), *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan yazım ve noktalama yanlışları üzerine bir inceleme* içinde (s.85-105.). Paradigma Yayınları.
- Demirel, Ş., Kökçü, Y. ve Akbaba, R. S. (2018). 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8 (2), 224-243. <http://dx.doi.org/10.17984/adyuebd.447349>
- Diakidoy, I. A. N., Stylianou, P., Karefillidou, C., & Papageorgiou, P. (2005) The relationship between listening and reading comprehension of different types of text at increasing grade levels. *Reading Psychology*, 26(1), 55-80. <https://doi.org/10.1080/02702710590910584>
- Durukan, E. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 209-216.
- Ediş, S. (2000). *İlköğretim altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında resimleme-metin ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ercantürk, O.K. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki yazılı metinler ile metin görsellerinin uyumu. *Turkish Studies*, 10(3), 427-454. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7826>
- Ertok Atmaca, Anıl. (2006). İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 341-369.
- Gökçe, B. (2012). 1925 yılında yayımlanan "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ"at" kitabının incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-39.
- Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012). İlköğretim 8. sınıf ana dili ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri örneği. *SAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 74-91.
- Haznedar, B. (2021). *İki Dillilik ve Çok Dillilik*. Anı Yayıncılık.
- İbe Akcan, P. (2014). Türkçe öğretiminde sözcük etkinlikleri: ilköğretim 1.-5. sınıf düzeyinde alıştırımlara ilişkin bir çözümleme. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 11(2), 43-67.
- İşcan, A. ve Cımbız, A. T. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 250-272.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2010). 2005 Türkçe programına göre hazırlanmış ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 423-436.

- Karagöl, E. ve Tarakcı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Kaya, M. (2020). Okumanın unsurları (Ed. M. Kaya ve M.N. Kardeş) *Okuma eğitimi* içinde (ss. 27-48). Pegem Akademi.
- Kaya, M. ve Çiftçi, Ö. (2020). Teachers and Students' Evaluation of Listening Texts in Turkish Textbooks. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 8(1), 84-94.
- Kaya, M. ve Kardeş, M. N. (2019). Türkçe öğretmenleri ile Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 323-342.
- Kayman, F. ve Kaya, M. (2021). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersi için yaptıkları ders dışı faaliyetlere ilişkin görüşleri üzerine bir inceleme. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Koç, Z. (2018). *1928 yılında yayımlanan kız ve erkek çocuklara kıraat kitabı ile 2016-2017 Türkçe ders kitabındaki metinlerin tema ve metin türleri yönünden karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kodan, H. ve Bozdemir, H. (2016). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin dinlediklerini anlama düzeyinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 15-27.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 105-137.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594-626. <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/668/364>(10.05.2014).
- Maden, A. (2020). İlkokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığını zenginleştirme açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1631-1650. <http://doi.org/10.17755/esosder.711074>
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. sınıflar)*. MEB.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma*. (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Payza, T. (2015). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Pilav, S.; Oğuz, M. M. (2013). Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türleri üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 16-30.
- Sever, S. (2013). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Singer, M., Harkness, D., & Stewart, S. T. (1997). Constructing inferences in expository text comprehension. *Discourse Processes*, 24, 199-228.
- Şahbaz, N. K. (2005). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar (1839-1928) Türkiye'de ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Tanrıkulu, M. (2015) *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe kıraat kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Tutsak, S. ve Batur, Z. (2011). Cumhuriyetten günümüze Türk eğitim sisteminde ders kitabı: iki örneğin karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 63, 355-389.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672. <https://doi.org/10.17679/inuefd.547841>
- Zorbaz, K.Z. ve Özçakmak, H. (2015) Ma'lûmât-i İbtidâiyye ve Nesâ-yih-i Nâfia kitabının çeşitli açılardan incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*. 131-193.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, D., Altun, K., Ceran, D., Dağ, A. ve Özgül, E. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine bir inceleme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(4), 439-460. <https://doi.org/10.29228/ijlet.38837>
- Yıldız, N. ve Çeçen, M. A. (2015). Dinleme kaynağının altıncı sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 120-133.

Extended Abstract

Although the act of reading seems like a very simple process, it is actually a complex and systematic process that many organs create in cooperation and in a certain harmony (Kaya, 2020: 27). Reading skill is a skill that develops in close relationship with other skills in parallel with the mental development of the individual and cannot be acquired on its own without external influence. For this reason, in order to acquire this skill, help is taken from people who have sufficient knowledge about this skill and from various sources containing the necessary information. At the beginning of these resources are textbooks. When the relevant literature is examined, it is examined that the texts in the first grade Turkish textbooks in the 2016-2017 academic years with the reading books taught to first grade students in 1928 are compared in terms of themes and genres (Koç, 2008), and Ahmet Cevat Emre's Turkish reading book is examined in terms of values (Tanrikulu. , 2015), M. Fuad Köprülü's National Kıraat Turkish-Literature textbook was examined in terms of teaching Turkish, Turkish language and literature (Bulut, 2012), the New National Kıraat book was examined (Gökçe, 2012), the first grade National Girl taught in 1922 Qiraati and the first grade Turkish textbooks taught in 2011 were compared in terms of the function of text and visuals (Tutsak & Batur, 2011), the first reading and writing education in Turkey from the Tanzimat to the first years of the Republic (1839-1928) was examined (Şahbaz , 2005) many studies have been done. However, no study has been found that can answer questions such as the importance given to the recitation skill from the Ottoman Period, the level of recitation skill training, and what the recitation skills include. It is possible to find answers to questions about the level of recitation skills at that time by examining the recitation books prepared at that time. For this purpose, the Diamond Book - The First Recitation for Girls, published by Ebul Cezmi Hıfzi in 1328/1912-13, can be translated into today's alphabet and examined from various aspects in terms of teaching Turkish and its features that will contribute to today's reading education can be determined. In the research, it was aimed to contribute to the studies carried out in this field today by determining what has been done in the past in order to find solutions to the problems experienced by individuals regarding the love and habit of reading. It is thought that this study will make an important contribution to the field in this respect.

In this study, the document analysis technique, one of the qualitative research designs, was used. According to Yıldırım and Şimşek (2021), documents are important sources of information that should be used effectively in qualitative research. In such investigations, the researcher can obtain the information he needs without observation or interview. Document review includes all written materials containing information about the case or cases that are aimed to be investigated. This type of research helps the researcher to obtain the data he needs in order to reveal the meaning and eliminate the ambiguities, without the need for observation or interview (Merriam, 2015: 155).

While examining the work, first of all, the work was translated into today's Turkish and then the work was examined in line with its purpose and sub-purposes. In order to ensure the reliability of the research, the work was read from beginning to end by the first researcher and translated into today's Turkish, and then the reading was carried out by the second researcher. The translations made by the two researchers were compared, the detected errors were corrected, and after reaching a consensus on the translation of the text in today's Turkish, the work was examined in line with the purpose and sub-purposes, and the data were found. During the translation of the work into today's alphabet, Arabic and Persian words were not interfered with, only the translation was made into the alphabet used today, and the current usage of Turkish words was taken as basis. The data obtained in this study were analyzed by descriptive analysis method. In the descriptive analysis approach; First of all, a conceptual framework is created for data analysis and data is defined, explained, organized and interpreted in line with this thematic framework (Yıldırım and Şimşek, 2021). In this context, after the relevant work was examined, it was examined and analyzed according to the stated purpose and sub-objectives. The data obtained are explained using tables and various visuals in the findings section. The data was supported by giving various examples.

As a result of the research, it has been determined that general information is included on the cover part of the work examined, and there is a visual on the inside cover that will attract the attention of first grade girls. It has been determined that the relevant work is visually rich, the text contains special visuals that reflect the content, and some texts include photographs for the purpose of the text. In addition, forty-two texts, twenty-eight narrative, twelve informative, and two poems, were used in the analyzed work; It has been found that the themes of nature and universe, virtues, children's world, individual and society, personal development, our national culture, time and space, citizenship, national struggle and Atatürk, reading culture, communication, health and sports are discussed in the texts. It has been determined that the reading book includes the methods of reading aloud, guessing, visual reading and associating between texts, and activities for speaking and writing skills as well as reading skills of the students.